

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

תוכן

- א. אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.....1
- ב. יליד בית אף על פי שאינו שוה כלום אוכל אף קנין כספו אף על פי שאינו שוה כלום אוכל 4
- ג. איבעיא להו מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקידש בת חורין מהו.....5
- ד. בן ישראל שאמר לבת ישראל התקדשי לחציי מקודשת דחויא לכוליה ... המקדש למי אשה אינה מקודשת.....6
- ה. המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ליורשיו ... ראוי ליטול ואין לו.....6
- ו. אבל חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה קדושה קדושיין.....6
- ז. איזו היא שפחה חרופה זו שחציה שפחה וחציה בת חורין המאורסה לעבד עברי..7
- ח. חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון ומתו שניהם מתייבמת ללוי.....7
- ט. חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון.....8
- י. הא חופשה יומתו.....9
- יא. באשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין וכפו את רבה ועשאה בת חורין ... מנהג הפקר נהגו בה.....9
- ב. המוכר עבדו לעובדי כוכבים או לחוצה לארץ יצא בן חורין ... וצריך גט שחרור מרבו ראשון ... לזה עליו מן העובד כוכבים כיון שעשה לו עובד כוכבים נמוסו יצא לחירות ... נשקי 10
- ג. האריסין והחכירות ואריסי בתי אבות ועובד כוכבים שמשכן שדהו לישראל אף על פי שעשה לו נמוסו פטורה מן המעשר.....11

דף מג.

א. אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

כבר התבאר במסכת יבמות דף צג. שאין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם¹, שאין כאן דבר שיחול עליו הקנין, ואין חילוק בין במכר בין במתנת בריא בין במתנת שכיב מרע².

במתנת שכיב מרע כיצד האומר יאכל פלוני פירות דקל זה³ לא אמר כלום, וכן אינו מקנה דבר שאין בו ממש, כגון שאמר ידור פלוני בבית זה⁴, אבל אם אמר תנו לו בית זה כדי שידור בו, או תנו לו דקל פלוני שיאכל פירותיו דבריו קיימים⁵.

וכן אין שכ"מ מקנה למי שלא בא לעולם, אא"כ מזכה לעובר שהוא בנו⁶.

במתנת בריא כיצד, האומר לחבירו מה שתוציא שדה זו מכור לך, מה שיוציא אילן זה נתון לך, וכן המקנה לחבירו דמי יינו לכשימכר היין. וכן אם תנו מה שתלד בהמה זו לפלוני⁷, או שאמר מה שתלד פרתי או שפחתי מכור לך או נתון לך, לא אמר כלום, שהרי הדבר הנקנה אינו בעולם, ואפילו היתה הפרה או השפחה מעוברת לא קנה כלום כיון שאינם בעין⁸, ויכול לחזור בו אפילו אחר שתלד הפרה⁹ או השפחה ואחר שגדלו פירות האילן ובאו לעולם¹⁰.

פירות נחשבים לא בא לעולם כשקנה אותם קודם שחנטו, אבל לאחר שחנטו כיון שהם בעין דינם כבא לעולם, וקנה¹¹.

¹ שו"ע ונו"כ חו"מ רט ד.

² פירוש, ולא תימא משום כדי שלא תטרף דעתו לקנו ביה טפי, כמו שתיקנו מה"ט שדבריו ככתובין וכמסורין דמי. סמ"ע שם וועיין רמ"א סימן רט סעיף ז הביא מחלוקת אם יכול לשייר לאחר דשלב"ל במתנת שכ"מ

³ שו"ע ונו"כ רנ"ג כא, וכתב בפת"ש ס"ק יט בשם שו"ת רעק"א סימן קמו שמסתפק באם לא היה בעולם בשעת צואה, אבל בשעה שמת כבר היה בעולם, אם מועיל, ונראה דעתו דלא מהני, עיין שם, ואף על פי שמלשון השו"ע נראה דהא דיאכל הוא מדין אין בו ממש, נראה דה"ה כשאמר אני נותן לפלוני פירות דקל, מדנקט בסיפא דדוקא בדקל לפירותיו,

⁴ שו"ע שם

⁵ שו"ע שם שהרי הקנה לו הגוף לפירות והוא דבר שיש בו ממש, וכתב בשו"ע דה"ה כשאמר עד זמן פלוני, וסיים השו"ע דה"ה בכל כיוצא בזה

⁶ שו"ע ונו"כ רנ"ג כו

⁷ כלומר במתנת שכיב מרע. סמ"ע שם ח

⁸ ועיין קצוה"ח שם שדעת הרמב"ם בפ"ז מאישות (הט"ז) דעובר הוה ליה דבר שבא לעולם. וראיה מתמורה דף כ"ד (ע"ב) תנן כיצד מערימין על הבכור מבכרת שהיתה מעוברת אומר מה שבמיעה של זו אם זכר עולה ע"ש, ומבואר דהו"ל בא לעולם דהא כשם שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כך אין אדם מקדישומיהו לפי מ"ש הב"י ביו"ד סימן רל"ד (קס, ע"ב) גבי קונמות דקדושת הגוף שפיר חייל בדבר שלא בא לעולם ניהא. ונראה דמוכר עובר פרתו אחר שנשחטה האם, תו לא הוי דבר שלא בא לעולם ואף על גב דעדיין העובר במעי אמו, דכיון שנשחטה הו"ל כמאן דמנח בדיקולא. קצוה"ח שם ג

¹⁰ סמ"ע שם י וש"ך ד

¹¹ רמ"א שם דשאני עובר מחנטו פירות וכמו שמחלק בסמ"ע (סק"ט) משום דעובר מכסיא וחנטו פירות מגליין. קצוה"ח שם ב

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

ובמוכר עובר בהמה זה דוקא¹² כשמכר לו באופן שרוצה את העובר לכשילד, אבל כשמכר לו העובר עובר בשרו כלומר שכשתשחט או תמות הבהמה יהיה בשר העובר שלו הרי זה דבר שבא לעולם, שהרי זה כהקנה לו אחד מאיבריה.

אם קדם הלוקח ותפש הדבר שקנה קודם שחזר בו המוכר, או הנותן¹³, אין מוציאין אותו מידו, ו"א¹⁴ שלענין זה מועיל הקנין הראשון שאם תפש לא מוציאים ממנו, בין אם ידע המוכר ובין אם לאו. וי"א¹⁵ שהוא מטעם מחילה, ולפיכך לדעתם דוקא כשידע המוכר או הנותן שתפס הלוקח קנה.

ודוקא כשהיה בקנין כסף מועיל תפיסה, אבל אם היה בקנין סודר, אפילו תפס אינו מועיל¹⁶.

אם כתב ומסר לו שטר על הקנין, אחר שבא לעולם קודם שחזר בו, הרי זה כאילו בא לידו¹⁸, ודינו כתפס וקנה. וי"א¹⁹ שאפילו מסר לו שטר קודם שבא לעולם²⁰ הרי זה כתפס וקנה.

יש אומרים, שאם פירש לכשיהיה בעולם הוא מקנה לו, אף על פי שעבשיו אינו בעולם, קנה והדינם הנזכרים אינם אלא במקנה לו סתם. ויש חולקין גם בזה.

יש אומרים שאף על גב שאין אדם יכול להקנות דבר שלא בא לעולם, מ"מ יכול לשעבדו בתורת שיעבוד, ויש חולקין²¹. והעיקר כסברא ראשונה²², אולם זה בבא

¹² נתיה"מ שם חידושים ח

¹³ סמ"ע שם יא ויש"ך וילדעתו פשוט שהרי הוא ממטעם מחילה כמו שיבואר להלן והרי לא מחל כשחזר בו

¹⁴ לבוש, וסמ"ע סו מו.

¹⁵ כ' הרא"ש פ' איזהו נשך דדוקא כשידע המוכר שתפס הלוקח ומטעם מחילה והבאתי דבריו לעיל ס"י ס"ו סי"ז והכי משמע מפירש"י והנ"י שם וכן מוכח בתוספות ובהגהות מרדכי שם ובתוספות פ' חז"ה דף מ"א בשם רבינו תם וכן מוכח בהגהות אשרי שם ופ' חז"ה. ש"ך שם ה

¹⁶ נתיה"מ שם ט

¹⁷ סמ"ע שם יג

¹⁸ ועיין חו"מ ר"ס פ"ז בהנ"ה דמחשב השטר כהילך.

¹⁹ ט"ז שם ובני יעקב מובא בקצוה"ח ו

²⁰ ועיין ביאורים [סק"ד] דלא מהני כשמסר לו השטר בשעת מכירה רק במכירת שטר חוב, דכיון שכתב לו שטר מכירה ומסר לו גם השטר חוב, ששוב א"צ ללוקח לתבוע למוכר רק להלוה שלו, משו"ה מהני, משא"כ כשמכר לו שדה לבשלקחנה, אף שהשטר בידו דלוקח אחר שקנה המוכר השדה, לא מהני, כיון שצריך לתבוע להמוכר לו לא הוי כתפיסה, דלא חשיב תפיסה כשתופס שטר רק כשאין צריך לתבוע להמוכר לו. ואם באנו לפרש כפירוש הסמ"ע שמסר לו שטר אחר שבא לעולם, והיינו שטר חוב על עצמו דמהני, דין אמת הוא, אך זה אינו נלמד מהעיסור כלל, וזה הוא מתשובת הריב"ש סי' של"ה שכתב בסוף התשובה דאם זקף עליו במלוה אחר שבא לעולם דקנה, וע"כ היינו שכתב שטר על עצמו. נתיה"מ חידושים שם י וביאורים ד

²¹ בלבוש כתב והכי מסתברא, שהרי גם השיעבוד אין לו מקום עתה בשעת שיעבוד שיחול עליו אולם בש"ך שם ח השיג עליו דהא בהדיא איתא בש"ס בב"ב פ' מ"ש (דף קנ"ז) בעי שמואל דאקני וקנה מהו תיבעי אפי' אליבא דרבנן דאמרי אין אדם מקנה דשלב"ל ופי' רשב"ם מי שאני שעבוד מקנין ומסיק התם בש"ס דשאני שעבוד מקנין וכ"פ כל הפוסקים כדלעיל ר"ס קי"ב אלמא דעדיף שעבוד מקנין וע"כ גם הי"ח מודים לזה אלא דס"ל דכל שלא בא עדיין לעולם יכול לחזור בו.

²² ש"ך שם ח

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

לחזור קודם שבא לעולם, אבל לאחר שבא לעולם כו"ע מודים שאינו יכול לחזור משעבודו²³.

כל זה במכר מתנה או שעבוד, אך אדם יכול לחייב את עצמו לתת לו דבר שלא בא לעולם כשיבא לידו²⁴.

כל האמור אינו אלא שקנה מה שיוציא השדה או האילן או מה שתלד הפרה או השפחה, אבל אם מכר האילן לפירותיו או הפרה והשפחה לעוברה, קנה מיד גוף האילן לפירותיו וגוף הפרה או השפחה לולדה ואין אחד מהם יכול לחזור בו²⁵. וכן אם מקנה לו היין לדמיו קנה, שאפילו בדבר שאינו נצמח מגוף הדבר כגון חורבה לאוירה ומצודה לדגים, קנה²⁶.

אם נשבע לקיים המקח, אף על פי שלא בא לעולם, צריך לקיים שבועתו. ומיהו אין החפץ נקנה בקנין זה, ולכן אם לא נוכל לכופו אותו שיקיים שבועתו כגון שמת, אין אותו החפץ משועבד לזה שאין הקנין כלום.

וכן הדין אם שאל על שבועתו אף על פי שהוא חי א"צ ליתנו לזה.

כשם שאין אדם יכול להקנות דבר שלא בא לעולם, כך אינו יכול למחול דבר שלא בא לעולם.

אולם יכול אדם לסלק עצמו וכחו מדבר שלא בא לעולם. כשיש לו שעבוד על נכסי חבירו, שכיון שכבר נשתעבד לו יכול לסלק אותו שעבוד אף מנכסים שעדיין לא קנה הנתחייב, כיון דמ"מ כבר נשתעבד לו הנתחייב²⁷.

ב. יליד בית אף על פי שאינו שוה כלום אוכל אף קנין כספו אף על פי שאינו שוה כלום אוכל

²³ סמ"ע שם יז

²⁴ סמ"ע שם ה

²⁵ ועיין קצוה"ח שם ד שדן האם אפ"ל כן אף במעות לפירותיו. והעלה שאף בזה אמר"י הכי וכתב "ורוב הקדשות ונדבות שבערי ארץ ישראל המה על דרך זה, דהקדן לנותן והריוח לעניים או לתלמוד תורה, ועיין מוהרי"ט חלק (יו"ד) [ב'] סי' מ"ה שכתב דכה"ג מותר להלות בריבית כיון שאין לעניים בקרן כלום לאו בעלי מומן מיקרי ע"ש. ובהא לא מספקי כלל דאיך יזכו בריוח, לכן נראה ברור כמ"ש דמהני מעות לפירות. אחר כתבי בא לידי ספר בני יעקב (מאמר ב' קנין עא, ע"ג ד"ה ויש לברר) וראיתי שהשיג ג"כ על מוהר"ם אלשיך במקצת ראיות שכתבנו ע"ש, ות"ל כוונתי לדעתו הרמה". וכן בנתיב"מ שם ביאורים ה

²⁶ נתיב"מ חידושים שם יב

²⁷ סמ"ע שם כא

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

תרומה ותרומת מעשר וכן חלה נאכלת לכהנים בין גדולים בין קטנים בין זכרים בין נקבות הם ועבדיהם ושפחותיהם הכנענים²⁸ ובהמתן²⁹, שנאמר (ויקרא כב פסוק יא) וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיָן כִּסְפוֹ הוּא יֹאכֵל בּוֹ וְגו' ולא דוקא שקנאן בכספו אלא הוא הדין אם ירשו או קיבלו במתנה או זכה מן ההפקר או שנולדו בביתו שכולם קנינו הוא.

ואפי' עבד שאין שוה כלום אוכל בתרומה כגון עבד טרפה ומנוול ומוכה שחין, ודוקא עבד שכולו לכהן אבל אם יש לישראל חלק בו אינו אוכל, וכן בהמה דוקא אם כולה של כהן.

ג. איבעיא להו מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקידש בת

חורין מהו

מי שחציו עבד³⁰ וחציו בן חורין שקדש ישראלית הסתפקו בגמ' אם היא מקודשת לחציו דהיינו לצד חירות שבו כיון שלא שייר בקנינו, או לא³¹, כיון שהיא אסורה לצד עבדות שבו, אינו תופש למחצה, כלומר לצד חירות שבו³².

²⁸ בין יליד ביתו [שנולדו משפחתו] ובין מקנת כספו ובלבד שמלו ומבלו כדין שהן בכלל קנין כספו אבל עבד ואמה עברים שלו אין אוכלין בתרומה, וכהן שקנה עבד כנעני מישאל מיד שקנהו בקנין אוכל בתרומה ולא חיישי' שמא ימצא בו מום ויתבטל המקדש למפרע. כמו שהתבאר במסכת כתובות נז:

²⁹ שלקחה או שנפלה לו בירושה בין טהורה בין טמאה וכן היה ועוף שלו ומקיימין מצות נתינה כשמאכיל לבהמת כהן ואפי' שלא מדעת הכהן מיהו בע"ח כזה שאין מזונותיו כלל על הבעלים אפשר דאסור ודוקא תרומה טהורה אבל תרומה טמאה מצותה בשרפה דוקא ואסור להאכילה לבהמת כהן ואפי' אם אין לו עצים לשורפה וקוברה כדי שלא יבא לידי תקלה כמו שנוהגין בזה"ז אפי' אסור להאכילה לבהמה וגם תרומה טהורה דוקא שאין עומדת למאכל אדם כגון כרשנין וכיו"ב מותר להאכיל לבהמה אבל דבר הראוי לאדם אסור להאכילה לבהמה דהוי כמפסיד תרומה ואפי' תרומת חו"ל אסור להאכיל לבהמה דבר הראוי לאדם. מיהו בזמנינו שא"ל לכהנים לאכל תרומה מפני שהן טמאים י"א שמותר להאכיל לבהמת כהן תרומה שלא הוכשרה שאינה טמאה אבל אין להדר אחר זה כיון שהכהנים שבזמנינו אינם ודאי כהנים וכנ"ל פ"ב הי"ד ס"ק קל"ט. דרך אמונה שם

³⁰ שו"ע ונו"כ אבהע"ז מד יא

³¹ מי אמרינן אפילו אם תמצא לומר דבן חורין המקדש אשה לחציו מקודשת, אפילו הכי הכא אינה מקודשת, דלא דמי לבן חורין דשאני דתם כיון דחזי לכול גופו ואי בעי הוה מקדש לה לכולה גופיה הוה מצי, אלא דעכשיו הכי קאמר לה אי בעינא נסיבנא אחרייתא בהדך לפיכך מקודשת לחציו, אבל הכא הא לא חזיה לכולי גופיה דהא אסורה היא לצד עבדות שבו, וכיון דלצד עבדות לא תפשי בה קידושין לא תפשי ג"כ לצד חירות שבו, או נימא איפכא דאפילו אם תמצא לומר בן חורין דמקדש חצי אשה אינה מקודשת הכא מקודשת דלא דמי לכולו בן חורין, דהתם שייר בקנינו להכי אינה מקודשת כלל והכא הא לא שייר בקנינו ומקודשת, לבוש שם ועיין ח"מ יב שבגמרא מוכח דאם אין קדושין קדושין גם זרעו אינו יורשו ע"ש.

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

ד. בן ישראל שאמר לבת ישראל התקדשי לחצי מקודשת דחויא לבוליה ... המקדש למי אשה אינה מקודשת

האומר לאשה³³ התקדשי לי לחצי הרי זו מקודשת, שהרי הוא כאילו אמר לה הרי את אשתי ואם ארצה לישא אחת נוספת אהיה רשאי, שהרי האיש יכול לישא כמה נשים. אבל אם אמר לה חצי מקודשת לי אינה מקודשת³⁴, שהרי אין אשה אחת ראוייה לשנים בזמן אחד ולמי שייר החצי האחר, לפיכך אינה מקודשת כי יקח איש אשה (דברים כד פסוק א) כתיב, דאע"ג דאיש אפילו חצי איש, אשה שלימה בעינן³⁵.

ה. המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ליורשיו ... ראוי ליטול ואין לו

כבר התבאר לעיל דף מב. שאם המית שור מי שחציו עבד וחציו בן חורין, אינו משלם לא קנס שלושים שקלים של עבד³⁶, ולא כופר³⁷, קנס לא ישלם כיון שחייב לשחררו ועכבו³⁸, קנסו לאדון שלא ישלם לו קנס. וכופר אינו משלם, שלמי יתנו הרי אין לו יורשין.

ו. אבל חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה קדושיה קדושין

³³ שו"ע ונו"כ שם לא ח

³⁴ אפילו אמר לאחר שעה גם חצי מקודשת לי לא אמר כלום ולא מבעיא ליה לעיל אלא באומר בפעם אחת התקדשי לי חצי בפרוטה וחצי השני ג"כ בפרוטה אבל כל שאמר בשני זמנים פשיטא דפסקא למילתא ואינה מקודשת כלל. ח"מ שם טו ב"ש טו

³⁵ לבוש שם. עיין אבני מילואים שם כא שובזה יובן מאי שנא ממתנה

³⁶ שחייבה תורה לבעל השור שהמית מ"ז שם לא

³⁷ שמשלמים אם המית בן חורין ששמן דמיו כמה שוה בשוק. מ"ז שם

³⁸ וקנס מהחצי עבדות נמי אין לו דהא בעמוד והוצא קאי ולא קרינן ביה כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו. ש"ך שם ע

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

למרות שמי שחציו עבד³⁹ וחציו בן חורין שקדש ישראלית הסתפקו בגמ' בגמ' לעיל אי תופס קידושין אבל חציה שפחה⁴⁰ חציה בת חורין שהתקדשה לישראל, קידושין תופסין בה⁴¹.

ז. איזו היא שפחה חרופה זו שחציה שפחה וחציה בת חורין המאורסה לעבד עברי

כבר התבאר לעיל דף מא: שנאמר בפרשת קדושים (ויקרא יט פסוק כ) וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה שְׁכֵבֶת זָרָה וְהוּא שֹׁפְחָה נִחְרַפֶּת לְאִישׁ וְהִפְדָּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֲפָשָׁה לֹא נָתַן לָהּ בְּקֶרֶת תְּהִיָּה לֹא יוֹמְתוּ כִּי לֹא חֲפָשָׁה, שפחה חרופה⁴² האמורה בתורה היא שחציה שפחה וחציה בת חורין ומקודשת לעבד עברי⁴³, שנאמר לֹא יוֹמְתוּ כִּי לֹא חֲפָשָׁה וְחַיִּיב אֵל בִּיאָתָה אִשָּׁם.

ח. חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון ומתו שניהם מתייבמת ללוי

מי שחציה⁴⁴ שפחה וחציה בת חורין, שנתקדשה לראובן ואין קידושיה אלא לחציה שהיא בת חורין, שהרי לצד עבדות שבה אין קידושין תופסין, ואחר כך נשתחררה וקדשה שמעון בחיי אחיו ראובן לחציה השני, ומתו שניהם, ונפלה לפני לוי אחיהם לייבום, מתייבמת לו ממה נפשך, שאין זו אשת ב'

³⁹ שו"ע ונו"ב אבהע"ז מד יא

⁴⁰ בבית שמואל שם יד אף על גב כשהיא חציה שפחה וחציה ב"ח לכ"ע קדושין תופסין בה מדינא דש"ס כמ"ש בסמוך שם גזירת הכתוב הוא דכתיב והיא שפחה נחרפת לאיש כ"כ הר"ן דף תרכ"ג ועיין אבני מילואים שם ג שכתב ונראה לענ"ד דודאי גבי קידושין עיקר הקידושין מצד הבעל וכמ"ש הר"ן בנדרים (ל, א), ד"ה ואשה וכשהאשה מסכמת לקידושי האיש ההוא היא מבטלת דעתה ורצונה ומשוי נפשה כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו הלכך אין דנין בקידושין מצד האשה אלא מצד הבעל עכ"ל, וא"כ בחציה שפחה כו' כיון שהיא מסכמת לקידושי האיש ומבטלת רצונה שיקנה את חצי בת חורין שלה ולא שיר בקניינו משה"ה ה"ל ודאי קידושין אבל בחצי עבד וחצי בן חורין כיון דצד עבדות ליתיה בתורת קידושין כלל לא אתי צד עבדות ומקדש לצד חירות.

⁴¹ ועיין להלן שאינם קידושין גמורין לענין חיוב מיתה וכדומה. עיי"ש

⁴² רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק ג הלכה יג

⁴³ ועיין שו"ע ונו"ב אבהע"ז מד יב שי"א שהמקדש מי שחציה שפחה וחציה בת חורין הרי היא שפח רופה ועיי"ש אבני מילואים ד

⁴⁴ שו"ע ונו"ב שם קעד ז

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

מתים, שאם קידושי ראובן קידושין נימא שמיד שנשתחררה נתפשטו הקידושין בכולה שאין אשה מתקדשת לחציה, אין קידושי שמעון כלום, שאין קידושין חלין על קידושין, ואם קידושי שמעון קידושין דנימא מגו שלא יכלו קידושי ראובן להתפשט בכולה לא חלו כלל וחלו קידושי שמעון בכולה, אין קידושי ראובן כלום.

דף מג:

ט. חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון

המקדש מי שחציה שפחה וחציה בת חורין, צריכה גט⁴⁵.

ואם עד שלא נתן לה גט נשתחררה כולה ובא אחר וקידשה⁴⁶, הרי היא מקודשת לשניהם⁴⁷ וצריכה גט משניהם או מגרש ראשון ונושא שני, אבל

⁴⁵ בלבוש כתב הרי זו ספק מקודשת, ועיין חלקת מחוקק שם יג שכתב לא נתבאר אם צריכה גט מספק או מקודשת קידושי תורה. ועכ"פ הבא עליה אינו רק באשם ואינה כשאר א"א שהוא בחנק רק מאן דס"ל מקודשת צריכה גט וקודם גט הבא עליה באשם ומאן דס"ל אינה מקודשת אינה רק מיוחדת בעלמא וכל זמן שהיא מיוחדת לו הבא עליה באשם בדרכיב לא יומתו כי לא חופשה, וגו' וכשיוצא ממנו אף בלא גט שוב הבא עליה אינו חייב אשם ועכ"פ אם קדשה שני אינה מקודשת לו ממ"נ. ונראה אף למאן דס"ל מקודשת אם מת בעלה ולו גם שאר נשים אין אחיו מיבם את זו לפטור את שאר נשים דהא שאר נשים חייבים עליה מיתה וזו אינה רק באשם ואיך תפטור היא צרותי' ובב"ח לא כ"כ. ובב"ש שם טו כתב דקדושין תופסין בה ואינן קדושין גמורים לענין מיתה כ"כ הרא"ש וכן הוא לדעת הר"ן וכן יש לפרש דברי הרמב"ם והבא עליה אין חייב מיתה לכ"ע ואם קידש אחר קודם השיחרור אין תופסים קדושי השני דע"כ לא מבעי' בש"ס אלא אם בא עליה אחר השחרור אבל קודם השחרור דצד ב"ח תופסין לראשון תו אין תופסין קידושי השני וכבר הכריע המגיד דעיקר הגירס' ברמב"ם נשתחררה ואח"כ קדשה אחר א"כ אם נתקדשה קודם השחרור ליכ' ספק, ולמ"ש ליכא פלוגת' בין הרמב"ם להרא"ש אף ע"ג דהמגיד כתב דפליגי אין מוכרח למ"ש המגיד והר"ן דפוסל הרמב"ם כמ"ד מקודשת ומ"ש אינה מקודשת קידושין גמורים היינו לענין מיתה וכן הוא לדעת הרא"ש.

⁴⁶ ה"ה אם לא קדשה אחר ג"כ ספק אם גמרו קידושין ראשון והבא עליה במיתה או פקעו לגמרי והרי היא פנויה. ח"מ שם יד. בא עליה הראשון אחר השחרור ס"ל להמגיד מסתמ' מקדש אותה בביאה והר"ן ס"ל כיון דאנן מסופקים אם גמרו הקידושין או פקעי איך ס"ד דהמקדש ידע דפקעי קידושין ומקדש אותה, ואם רוצה בה שתהיה אשתו אחר השחרור כתב הרמב"ם דא"צ קדושין אחרים והיינו לדעת המגיד משום הביאה היא הקידושין והב"י ס"ל אפילו ביאה לשם קידושין א"צ כיון דקדושין של הראשון תופס מדאוריית' א"צ קדושין אחרים. ב"ש שם טז

⁴⁷ דמספק' לן אם גמרו קדושי הראשון אחר השחרור או פקעי וכן אם לא קידש אחר הרי היא מקודשת מספק לראשון ואם ואם יש לו כמה נשים ואחת מהן חציה שפחה וחציה בת חורין אינה פוטרת שאר הצרות בחליצה של זו ולא מבעי' אחר השחרור דאינה פוטרת דהא ספיק' הוא אם גמרו הקדושין אלא אפילו קודם השחרור עכ"פ היא גרוע משאר הנשים דהא הבא עליה אין חייב מיתה לכן אינה פוטרת. ב"ש שם

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

מגרש שני ונושא ראשון לא, שמא יאמרו הוא גירשה כבר קודם שקדשה שני והו"ל מחזיר גרושתו אחר שנתארסה לאחר⁴⁸.

ואם מתו שניהם אחיו של אחד חולץ ואחיו של השני או חולץ או מייבם, אבל לייבם האחד ברישא קודם שיחלוץ השני לא דילמא פגע ביבמה לשוק.

י. הא חופשה יומתו

שפחה חרופה⁴⁹ האמורה בתורה שחציה שפחה וחציה בת חורין ומקודשת לעבד עברי שנאמר לא יומתו כי לא חפשה הא אם נשתחררה כולה חייבין עליה מיתת ב"ד שהרי נעשית אשת איש גמורה.

א. באשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין וכפו את רבה ועשאה בת חורין ... מנהג הפקר נהגו בה

כבר התבאר במסכת יבמות דף סו. שאסור⁵⁰ לאדם שישחרר את עבדו או שפחתו הכנענים, והמשחררו עובר בעשה שנאמר (ויקרא כה פסוק מו) לְעַלְמָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ.

אולם אם צריך לו לעבד לדבר מצוה, אפילו מצוה שהיא דרבנן, כגון שלא היו עשרה בבית הכנסת, מותר לשחרר את העבד כדי להשלים עמו מנין עשרה, וכן כל כיוצא בזה, ומעם הדבר⁵¹ שלא אסרה תורה לשחררו אלא כשנותן לו מתנת חנם, כגון שרוצה לשחררו משום הנאת וטובת העבד, בדומה למה שנאמר לגבי גוים (דברים ז פסוק ב) וְלֹא תִתְּנֵם, אבל כשמשחררו לצורך מצוה לאו משום חנינה הוא עושה אלא לצורך עצמו והרי הוא כנותן דמי עצמו.

⁴⁸ וברא"ש וטור לא חשו לזה. ח"מ שם טו

⁴⁹ רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק ג הלכה יג

⁵⁰ שו"ע ונו"כ יו"ד רסו עט

⁵¹ כ"כ בר"ן בנזירין (כ: ד"ה כל) במעם השני מובא בב"י הלבוש וכן בפרישה. ובר"ן כתב מעם אחר "משמע דלאו עשה גמור הוא דא"כ היכי דחינן ליה משום מצוה דעשרה בבית הכנסת". ועיין ברא"ש ברכות פרק ז סימן כ "מצוה דרבים שאני דאליהם עשה דרבים דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל דהיינו עשה דמקדשין את השם בעשרה דרבים ואפילו הוי מלתא דרבנן כגון לשמוע קדושה וברכו שלא מצינו לו עיקר מן התורה אפ"ה דחי עשה דחיד".

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

וכן שפחה שנוהגין בה העם מנהג הפקר ונכשלים באיסור, אף על פי שהיה יכול לייחדה לעבד, מכיון שאינו שומרה כל כך, יכול לשחררה. וי"א⁵² שכופין את רבה ומשחררה, כדי שתנשא לבעל שישמרנה ויסור המכשול. וכ"כ רוב הפוסקים.

וחציה שפחה חציה בת חורין כופין את רבה ומשחררה לכל הדעות.

ב. המוכר עבדו לעובדי כוכבים או לחוצה לארץ יצא בן חורין ... וצריך גט שחרור מרבו ראשון ... לזה עליו מן העובד כוכבים כיון שעשה לו עובד כוכבים נמוסו יצא לחירות ... נשקי

המוכר עבדו⁵³ לעובד כוכבים או לגר תושב, כיון שהפקיע עבדו ממצוות קנסוהו חז"ל שייצא לחירות, ולפיכך אם ברח מהעובד כוכבים אין רבו יכול להשתעבד בו עוד וחייב לכתוב לו גט שחרור להתירו בקהל.

ואם לא ברח, קונסים את האדון לפדותו עד עשרה בדמיו⁵⁴ ולכתוב לו גט שחרור להתירו בבת חורין, ודוקא את האדון, אבל אין קונסים בנו אחריו.

וי"א⁵⁵ שקנס זה שקנסוהו לפדותו עד עשרה בדמיו אינו אלא בא"י, ובב"ד סמוכין ככל דיני קנסות, וא"כ אינו שייך בזמן הזה שאין לנו בי"ד מומחים. וי"א⁵⁶ שזה רק בקנסות שחייבה תורה, אבל קנס זה כיון שחכמים תקנו קנס לעשות סייג לתורה, גובין גם בשאינם מומחים ושייך בזמן הזה.

לזה מן העכו"ם⁵⁷ ושיעבד את עבדו, אם קבע לו זמן ואמר לו אם הגיע זמן פלוני ולא אשלם לך, תקנה גוף עבד זה, אם מסרו ליד עובד כוכבים מיד,

⁵² עיין ש"ך ס"ק ק שדייק שדעת הטור שאין כופין בשפחה סתם. אך דעת הרמב"ם ורבינו ירוחם וכ"כ המחבר והלבוש שבכל שפחה כופין. ואפשר שהטור ס"ל שכופין על חציה שפחה כיון שמצווה היא על לערב אל תנח ידיך מצד בת חורין שבה וי"א שלצורך מצוה זו מוכרין ס"ת כדלעיל דף סה. על אף שאינו מצווה על פ"ו וגם כדי לאפרושי מאיסורא שלא יחטאו בה, אבל שפחה סתם כיון שאינו אלא אפרושי וכו' וליכא מצות לערב וכו' אין יכול לכפותו.

⁵³ שו"ע ונו"ב יו"ד רסז פ

⁵⁴ ולא יותר ערוה"ש שם סעי' קבה

⁵⁵ שו"ע שם והוא דעת הרמב"ם

⁵⁶ ש"ך שם ס"ק קא בשם הרא"ש וכתב שם שכן דעת הטור

⁵⁷ ערוך השלחן שם סעי' קבו

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

הרי זה יצא לחירות מיד, אפילו קודם זמן הפרעון, שהרי הפקיעו מעתה ממצוות, ואם לא מסרו לידו עתה, יוצא לחירות כשיגיע הזמן ולא יפרע, אפילו שעדיין לא לקחו העכו"ם, כיון שודאי יקחהו.

אבל אם⁵⁸ גבאו העובד כוכבים בעל כרחו בחוב שחייב לו האדון, או שקם עליו אנס להרגו ופדה עצמו בעבדו, לא יצא העבד לחירות כיון שאנוס הוא ולא קנסוהו.

אולם⁵⁹ אם קם עליו אנס שרצה את ממונו, ולא היה הורגו כגון עבדי המלך שרגילין ליקח עבדים ובהמות מאשר ימצאו, ונותנין דמיהם לבעלים, יוצא לחירות. כיון שהיה מתפייס בדבר אחר.

כמו כן קנסו רבנן שהמוכר עבדו לחוצה לארץ⁶⁰ לסוריא או לעכו, יצא לחירות וכופין את רבו השני⁶¹ לכתוב לו גט שחרור ומפסיד הדמים.

ואפילו אם⁶² אמר הקונה איני רוצה להוציאו לחוצה לארץ, אשתעבד בו בארץ ישראל, אין שומעין לו. ככיון שמתחילתו קנאו להוציאו לחו"ל ודין זה נוהג אפילו בזמן הזה.

אבל עבד⁶³ שיצא אחר רבו מרצונו לחו"ל ומכרו שם, איבד זכותו ואינו יוצא לחירות שהלא מדעתו בחר להיות תמיד בחו"ל. במה דברים אמורים, כשיצא רבו על מנת שלא לחזור לא"י, אבל אם דעת רבו לחזור ויצא אחריו ומכרו שם, יצא לחירות וכופין את הלוקח לשחררו שהרי העבד יצא ע"מ לחזור, אבל עכ"פ אין קונסין הלוקח שיפסיד דמי המכירה כיון שקנאו בהיתר בחו"ל.

**ג. האריסין והחכירות ואריסי בתי אבות ועובד כוכבים
שמשכן שדהו לישראל אף על פי שעשה לו נמוסו פטורה
מן המעשר**

⁵⁸ שם

⁵⁹ שם

⁶⁰ עיין בספרי ובמש"ך חכמה כאן דמשמע שהוא מדאורייתא שיוצא לחירות

⁶¹ שאם לא היה קונה לא היה לרבו הראשון למי למכור.

⁶² שם סעי' קכח

⁶³ שם סעי' קכט

הלכות הדף היומי

מסכת גיטין

ישראל שהיה⁶⁴ אריס לעכו"ם בסוריא, פירותיו פטורין מן המעשרות, שעל אף שהאריס כלומר הישראל זורעה וקוצרה ומתחלקים הוא והגוי בפירות, אפ"ה כיון שאין לו בגוף הקרקע כלום פטורה מתרומות ומעשרות. והישראל יכול לקצור ולבצור⁶⁵, ואין חוששים למראית העין.

ואפי' חלקו של ישראל⁶⁶ ואפי' אריסי בתי אבות דהיינו אריסות קבועה ועומדת מאבות שהיו אבותיו של אריס זה אריסין בקרקע זה, לאבותיו של גוי זה, ואפי' נתנו לו באריסות לאלפים שנה וא"א לסלקו⁶⁷, וכן גוי שמשכן שדהו לישראל לפירות ואפי' אמר לו אם לא אפרעך עד זמן פלוני יהא שדה זו שלך, והגיע הזמן ולא פרעו, כל זמן שלא גבאו הישראל פטורה מן המעשר⁶⁸.

וכן החוכר, כלומר שחוכר⁶⁹ הקרקע בדבר קצוב מן הזרע, בכך וכך סאה, בין עשתה הרבה בין עשתה מעט, ואפי' חכירי בתי אבות וכן"ל גבי אריס. והמקבל הוא שמקבל אותה בחלק ממה שתעשה חציו או שלישו או מה שיתנו ביניהם⁷⁰, והשוכר הוא ששוכר קרקע במעות שדה מן העכו"ם בסוריא פטור מן התרומות ומן המעשרות. ומן השמיטה⁷¹.

וגוי שהי' אריס או חוכר מישראל בסוריא⁷², חייב בתרו"מ, וכן מכירה לזמן לגוי אינה מפקעת מתרו"מ⁷³, וכן שדות של ישראל המשועבדות למלך למסים וכדומה, אפ"ה חייבות בתרו"מ⁷⁴.

ישראל שהי' אריס לגוי בא"י חייב במעשר⁷⁵, כיון דאין קנין לגוי להפקיע קדושת הארץ.

⁶⁴ רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה יז

⁶⁵ דלא כר"א בר"צ בתוספתא דחלה פ"ב ה"ה ע"ש מדסתם רבנו. דרך אמונה שם – ציון ההלכה ס"ק שכא

⁶⁶ ועי' במאירי חלה פ"ד מ"ה שב' שחלקו של ישראל חייב וצ"ע

⁶⁷ ירו' חלה פ"ד ה"ד מהלין דבית רבי עי' ירו' שביעית פ"ו ה"א

⁶⁸ אבל אם הישראל גבאה לפני הבאת שליש כיון שהיא מעתה לגמרי ביד הישראל תתחייב במעשר וכן להיפך ישראל שמשכן שדהו לגוי חייב בתרו"מ אם הישראל זרע ומירח אפי' כתב לו אם לא אפרע לך עד זמן פלוני תהא שלך דכ"ז שלא גבאו הגוי הרי הוא שלו

⁶⁹ עיין בפ"ו ממעשר הי"ג

⁷⁰ [וזהו אריס דלעיל אלא דלעיל מיירי באריס קבוע כגון אריסי בתי אבות כנ"ל וכאן מיירי באריס על שדה
זו]

⁷¹ תוספתא תרומות פ"ב ה"י ומשנה חלה פ"ד מ"ז

⁷² תוס' לעיל כ"ג ב' ד"ה העכו"ם למ"ד יש קנין וה"ה לדידן בסוריא [וזה דלא כעה"ש] וגם חלקו של גוי חייב אם מירחו ישראל ועי' בארץ חפץ נתיב א' סוף אות י'.

⁷³ חזו"א שביעית סי' כ"א סק"ח ובסי' כ"ד סק"ד הביא ראי' דמפקעת ואח"כ דחה הראי'

⁷⁴ תוס' בע"ז נ"ח א' בשם ר"י והרא"ש שם פ"ד אות ט' ותוס' ר"י החסיד בברכות ל"ו א' וכן שאר הראשונים שכתבו מעמים אחרים למה אין אנו מפרישין בזה"ו בחו"ל ודלא כר"ת המוכא שם ובתוס' חולין ז' א'.

⁷⁵ רדב"ז אך מש"כ ואם מירחו הגוי חייב מדבריהם צ"ע מנ"ל כיון שעיקרה של גוי: